

Gazeteci-yazar İpek Çalışlar'dan yeni kitap: Mustafa Kemal

Ölümünün 80. yılında

ATATÜRK

Latife ile yeni evli İzmir -Göztepe'deki evde.

Dolmabahçe'de kız kardeşi Makbule ve Ülkü ile.

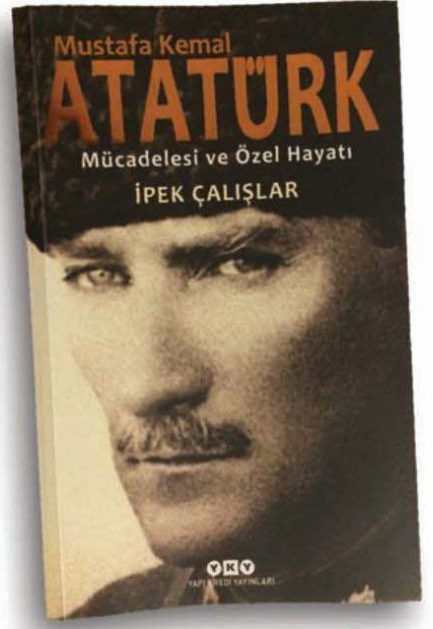
Arzu Erdoğan

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan her birey, Mustafa Kemal ile ilgili bütün bilgileri özümseyerek eğitim hayatını tamamlamıştır mutlaka. Savaşları, zaferleri, devrimleri... Bilinmeyi yoktur ya da öyle biliriz. Gazeteci-yazar İpek Çalışlar, Mustafa Kemal'i anlattığı yeni kitabında, ulu önderin hakkında bilinenler kadar bilinmeyenler olduğunu da ortaya çıkarıyor. Örneğin bilinenin aksine varsıl bir ailenin çocuğu olduğu, küçüklüğünde dayısının tarlasında karga kovalamasının yoksulluktan değil, tamamen kardeşle oynadığı bir oyundan ibaret olduğu anlaşılıyor. Veya kadın haklarındaki ısrarcılığının Askeri Rüştiye'den arkadaşı Mürteza'nın teyzesinin başına gelenlerin, onda açtığı derin izlerden kaynaklandığı görülüyor. Hatta Şehnaz Hanım'ın durumu kendisini o kadar etkiliyor ki, annesi Zübeyde Hanım'a "Tek bir adamın sözüyle her şey birden yıkılıyor. Yalnız biz erkekler mi haklıyız?" diyerek, daha ortaokul yıllarından kadınlardan yana tavır alıyor.

Daha önce Latife Hanım, Halide Edip gibi başarılı biyografilere imza

özel hayatıyla

Ali Rıza Efendi ve Zübeyde Hanım'ın oğlu, Makbule Hanım'ın kardeşi, Latife Hanım'ın eşi... Özgür ve güzel bir vatan için, neredeyse tüm hayatı boyunca çalışan Mustafa Kemal Atatürk'ün gözden kaçmış iç dünyası, mücadelesi ve özel hayatını anlatan biyografisi **Yapı Kredi Yayınları**'ndan çıktı.

Latife ve kardeşi İzmir'de.

Sofya'da.

Özel treniyle İstanbul'a gelirken

atan İpek Çalışlar, Mustafa Kemal Atatürk Mücadelesi ve Özel Hayatı kitabıyla, ölümünün 80. yılında bizi bambaşka bir liderle tanıştıyor.

Önce Latife Hanım, ardından Halide Edip. Biz yine güçlü bir kadın karakter beklerken, siz bu kez Mustafa Kemal'i yazdınız... Üzerine o kadar fazla kitap var ki, tereddüde düşmediniz mi?

Evet, Atatürk biyografisi herkes için biraz sürpriz oldu. Latife Hanım ve Halide Edib'i çalışırken, yazarken bir yandan da Atatürk'ü çalışmıştım. Halide Edib'e nokta koyduktan sonra, yeni biyografim kimin üzerine olmalı diye yine de uzun uzun düşündüm. Bütün ihtimalleri sırayla ve bilinçli olarak ellediğimi söyleyebilirim. Tek isim kalmıştı geriye. Biraz da tedirgin bir ruh haliyle, "Hadi başla!" dedim kendi kendime. Atatürk üzerine çok fazla kitap var gerçekten. Bunu bir avantaj olarak kabul ettim. Hepsinden bir şeyler öğrenmem, bilgi dağarcığımı zenginleştirmem mümkündü. Atatürk üzerine üniversitelerde ve araştırma merkezlerinde kaleme alınmış makaleleri, tezleri de yeni bir çıkış noktası olarak kabul ettim. Ayrıca benim

kafamdaki kitap hiçbirine benzemiyordu. Özel hayatına ve bilinmeyenlerine ağırlık vermek üzere yola çıkmıştım.

Sizi Mustafa Kemal üzerinde çalışmaya iten güç neydi?

Beni Mustafa Kemal üzerine yaz-

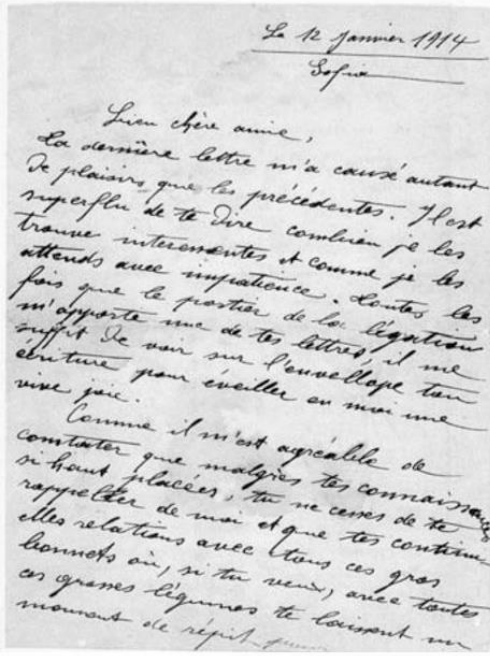
maya iten en somut neden, Makbule Hanım'ın harika anlatılarının görmezden gelinmesiydi. 1950'li yılların başında birden fazla gazeteğe ağabeyini anlatmıştı. Resmi olmayan kardeşçe bir dille... Resmi Atatürk portresine yakıştırılmadığı için bu anlatılar biyografilere dahil→

Fotoğraf: Mehmet Baltalı

Gazeteci-yazar İpek Çalışlar, Mustafa Kemal'i anlattığı yeni kitabında, ulu önderin hakkında bilinenler kadar bilinmeyenler olduğunu da ortaya çıkarıyor.

4 MEVSİM ÖZEL ROPÖRTAJ

Makbule ağabeyini Dolmabahçe Sarayı merdivenlerinde karşılıyor.

edilmemiş, Atatürk'ün çocukluk hikayesinden de uzak tutulmuştu.

Mustafa Kemal ile ilgili keşiflerinizde sizi en çok şaşırtan ne oldu? İnanılanın aksine varlıklı bir aileden gelmesi beni çok şaşırttı mesela...

Mustafa Kemal'i araştırma sürecimde beni pek çok şey şaşırttı. Ama bir tanesi var ki, hayli ilginç geldi bana... 22-23 Mayıs 1912 tarihinde Trablusgarp cephesinde iken sofraya düzeni ile ilgili bir emri var. Subay lokantasındaki peçetelerin, çatal, kaşık ve diğer eşyanın daima temiz olmasını istiyor. Yemeklerin çeşitli, miktarın yeterli olmasını; ekmeğin, elde bulunan unun, elenerek kepeği çıkarıldıktan sonra pişirilmesini; yemek sırasında garsonların kimseyi ayırt etmeden herkese aynı şekilde güzelce hizmet etmelerini emrediyor. O günlerde usul herkesin karavanadan kaşıkla yemesiydi. Sofra düzeni Harp Okulu'na 1909 yılından sonra gelmişti. Trablusgarp'ta savaşırken, sofraya düzeni üzerine yayımladığı bu emir, doğrusu çok dikkatimi çekti.

İç dünyasını paylaştığı Madam Corinne.

Fikriye

Sofya'daki aşık Dimitrina Kovaçeva.

Makbule Hanım çok önemli bir karakter olarak ortaya çıkıyor? Siz nasıl bir kadınla karşılaştınız?

Evet, Makbule Hanım, Mustafa Kemal'i yakından tanımak için bir anahtar aslında. Ben kendisini çok sevdim. Ezi-

len kadınları öylesine güzel anlatmış ki, hayran kaldım. Bir örnek vermek isterim: "Gelin, istisnalar bir yana bırakılırsa, kocasının evinde iğreti ve takma bir varlıktır. Kocasının evi diyorum dikkat ediniz. Gerçekten de öyledir. Kurulan yeni ailenin halk dilindeki adı, koca evidir, paylaşılan ev değil, yalnız erkeğin evi. ... Aile denilen ipin en zayıf noktası da elkızı, gelindir. ... Hatta kadın çoluk çocuk sahibi olduktan sonra bile, ailede yama gibidir..." diyor. Anlatım üslubu da mükemmel. Lafı dolandırmıyor, söylemek istediğini söylüyor.

Size iki kardeş ne kadar yakındı birbirine? Çünkü bizim bildiğimiz yıllarca savaştığı için ailesinden çok uzak kaldığı ve ilişkilerinin bir resmiyet içinde ilerlediği yönünde.

İki kardeş çocukluklarında çok yakın. Babaları öldükten sonra Langaza'daki Rapla Çiftliği'nde harika günler geçiriyorlar. Bakıp büyüttükleri yaralı bir kargaları var. Adı da Hacı. Sonraki yıllarda

Mustafa Kemal, annesiyle birlikte kız kardeşinin de sorumluluğunu üstleniyor. Makbule evlendikten sonra da bu böyle devam ediyor. O Anadolu'da savaşırken, annesine ve kardeşine bir kötülük gelmesinden, örneğin kaçırılmalarından ve öldürülmelerinden hep endişe ediyor. Her zaman ikisini de koruma altında bulunduruyor. Para gönderiyor. Aralarındaki anlaşmazlık Fikriye yüzünden. Makbule ve Fikriye arasında bir gerginlik ve geçimsizlik var. Bu yüzden Mustafa Kemal, Makbule'yi Çankaya'ya kabul etmemiş. Sonraki yıllarda da iki kardeş birbirlerine oldukça yakın.

Evlenmeden önceki aşk hayatı biraz çalkantılı gibi. Bir şarkıcı, kendinden büyük bir kadın -hatta evli-, Madam Corinne... Siz ne dersiniz?

Mustafa Kemal ergenliğe yeni adım attığı günlerde Kalyopi isimli ünlü bir şarkıcıya sevdalanıyor. Kadının yaşı onunkinin iki katı. Ancak o bunu hiç sorun etmediği gibi herkese de meydan okuyor ve şöyle diyor: "60'ındaki erkekler 15 yaşında kızlarla evleniyor, ben neden Kalyopi'yle evlenemiyorum?" Bitişik komşuları Fatma Hanım'a da âşık. O da evli. Böyle meseleleri hiç dert etmiyor. Aşk, daha önemli onun için. Madam Corinne'ye yazdığı mektuplarda da aşk satırlarını seçebiliyoruz. Âşık olmayı seviyor.

Bazı kaynaklarda Latife Hanım ile modern Türk kadını algısını yerleştirebilmek için evlendiği imaları var. Oysa siz Ata'nın âşık olduğunu söylüyorsunuz. Bu anlamda tek kaynak Halide Edip mi? Yoksa başka kaynaklarda da bu yönde bilgilere rastladınız mı?→

Evet, ben Mustafa Kemal'in Latife'ye âşık olduğunu düşünenlerdenim. Tek kaynak Halide Edib değil. Mustafa Kemal'in yakın çevresi, önemli komutanlar da benzer bir kanaatte. Evlilik hararetle teşvik ediliyor dört bir koldan. Ancak şu da bir gerçek. Mustafa Kemal ideallerine uygun olmayan bir kadınla asla evlenmezdi. Latife'yi bu ideale fazlasıyla uygun buluyor.

Eşikle boşanması da çok ilginç. Latife Hanım kitabınızda, soyadı kanunu çıktığında Latife Hanım'ın aile soyadını silip yalnızca, Uşşaki (Aşıklardandır) soyadını verdiğini söylemişsiniz. Latife Hanım ise Harbiye'deki evinde oturmasının nedenini ona çok benzeyen heykele bakmasını gerekçe olarak gösteriyor. Belli ki hala birbirlerin âşıklar. Sizce neden boşandılar?

Mustafa Kemal, anladığım kadarıyla bekârlığı daha çok sevmiş. Latife Hanım'ın varlığı başlangıçta onu çok mutlu etmiş ama bir süre sonra özgürlüğünü özlemiş. Latife de Mustafa Kemal'e çok âşık olmakla birlikte prensipleri olan, eşitlikte ısrarlı bir kadın. Mustafa Kemal'in ona ilk günlerdeki özeni göstermediğini fark edince huzursuz oluyor. Bunu dillendiriyor. Herkesin önünde Çankaya'da verdikleri bir davette kavga ediyorlar ve o gün evliliklerinin sonu oluyor. Latife Hanım'ın Atatürk'e olan aşkı hep devam ediyor. Mustafa Kemal ise sanırım zaman zaman, "Keşke yanımda Latife olsaydı" diyor. Boşanarak Latife'nin hayatını karrattığı için de üzüldüğünü düşünüyorum. Anlamlı bir soyadı olan Uşşaki'yi de yıllar sonra ona bir armağan olarak sunuyor belki de.

Hayatında hep güçlü kadınlar var. Zübeyde Hanım, Makbule Hanım, Latife Hanım... Sizce bu kadınlar onu nasıl etkilediler? Karakterinde bu kadınlardan izlere rastladınız mı?

Kendisi en çok annesinden etkilenmiş olduğunu söylüyor. Özellikle kadın-

Gazeteci-yazar İpek Çalışlar

Fotoğraf: Mehmet Baltalı

lara dair görüşlerin kaynağının da annesinin olduğunu ifade ediyor. Latife'den de Makbule'den de izler taşıdığına kuşku yok.

Stefan Zweig şahane bir biyografi yazarıdır. Latife, Halide Edip şimdi de Mustafa Kemal... Türkiye'den de İpek Çalışlar diyebilir miyiz? Bir de bundan sonra hangi karakteri mercek altına almayı planlıyorsunuz. İsim vermeseniz de, düşündüğünüz biri var mı?

Stefan Zweig sözlerinizi çok büyük bir övgü olarak kabul ederim. Ben de hayranlarımdan biriyim. Aklımda yine bir kadın var aynı dönemden, ama karar vermek için daha çok erken. Mustafa Kemal Atatürk kitabıyla bir süre yaşamam gerekiyor.

Latife, yakın arkadaşı Galibe (Okyar) ile.

Eğitim hayatı ve eğitimciliği

Daha küçük yaşlardan itibaren ne istediğini bile biri Mustafa Kemal. Mahalle Mektebi yerine Şemsi Efendi İlkokulu'nda direktmesi, Mülkiye Rüştiyesi'ni beğenmeyip, Askeri Rüştiye'ye yazılması... Kafasında bir ideal var ve bu ideale uymayan okulları, öğretmenleri gözünü kırpmadan siliyor. Zaten eğitim hayatında yaptığı tüm devrimlerde de mükemmeli oluşturmak için gösterdiği çaba, hemen fark ediliyor.

İlkokula başlarken yaşanan okul karmaşası, küçük Mustafa'nın gitmek istediği okul konusundaki ısrarcılığını neye bağlıyorsunuz?

İlk gittiği mahalle mektebini hiç sevmemiş. Sanırım eski bir binaydı. Belki sınıfı da sevimsizdi. Rahlenin önünde bağdaş kurmaktan da hiç hoşlanmamıştı. Şemsi Efendi Okulu ise pırıl pırıl, kara tahtası olan, duvarında haritalar asılı modern bir okul. Okula başladığı gün mutlu bir çocuk oluyor. Zevk sahibi bir çocuk. Verilen dersler de gayet çeşitli ve doyurucu. Şemsi Efendi başarıları nedeniyle pek çok madalyanın da sahibi. Okul ve öğretmen seçme hakları olabile, çocuklar çok daha başarılı ve mutlu olmazlar mıydı?

Kemal adını veren matematik öğretmenini çok sevdiğini biliyoruz. Hatta yıllar sonra imzasını bile Kemal Atatürk diye atıyor. Sizce kendi eğitimciliğinde öğretmenlerinden izler taşıyor mu?

Mustafa Kemal'in kendisi de öğretmenlikten büyük zevk alıyor. Yeni harflere geçilirken onu bir kara tahta önünde gösteren fotoğrafı hiç unutamayız.

Sizce kendisinin eğitim alanında yaptığı en önemli çalışma hangisidir?

Bu sorunuza onun bir konuşmasıyla cevap vermek isterim: 25.09.1924 tarihli Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nden okursak Mustafa Kemal Samsunlu öğretmenlere şöyle seslenmiş:

"Dünyada her şey için; uygarlık için, hayat için, başarı için en hakiki mürşit ilimdir; fendir. İlim ve fennin dışında rehber aramak dikkatsizliktir, bilgisizliktir, yanlışlıktır." Tek ve doğru yolu gösterenin bilim olduğunu anlatmış. "Ben yol göstericiyim" diye ortaya çıkan ve hurafelerle insanları peşinden sürükleyenlere karşı öğretmenlere sadece ve sadece bilime güvenmelerini söylemiş.